

Pojmenování a pojetí vzniku subjektivního a objektivního práva

Petr Vojíš*

1. Úvod

Jsem přesvědčen o tom, že velkým úkolem každé vědy je správně pojmenovat a pojmut zkoumanou materii; jsem přesvědčen o tom, že současná česká právní věda tomuto úkolu v mnoha ohledech nedostála.

V recentní české právní teorii se o vzniku právních následků z právních předpisů a jiných normativních právních aktů, právních následků ze soudních a správních rozhodnutí a právních následků z právních skutečností pojednává odtrženě; v tomto článku se zkoumá otázka, zda je tato trojí samostatná terminologie správná a zda pro ni je možno při zohlednění opodstatněných

odlišností najít společný základ. Zvláštní zřetel se bere na časový aspekt spojený se vznikem subjektivního a objektivního práva.

2. *Původ a charakter pojmosloví současné české právní teorie*

Současný stav pojmosloví české právní teorie je důsledkem dlouhého historického vývoje; velká část pojmů do současné české právní teorie přešla z tradiční nauky právní. Jedná se především o následující pojmy: objektivní právo a subjektivní právo, klasická struktura právních norem, druhy právních norem, prameny práva, oprávnění a právní povinnost, absolutní práva a relativní práva, pojmy vážící se k subjektu práva, pojmy sou-

* JUDr. Petr Vojíš, doktorand Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno; advokát; e-mail: 43629@mail.muni.cz.

visející s aplikací a interpretací práva,¹ hmotné právo a procesní právo,² právo soukromé a právo veřejné,³ právní skutečnosti⁴ a právní vztahy,⁵ retroaktivita⁶ či právní moc rozhodnutí.⁷

Tradiční naukou právní⁸ se rozumí souhrn pojmů vytvořených právními školami středověkými (zejm. glosátory a komentátory) a novověkými (zejm. německou historickoprávní školou) na podkladě studia souboru římského práva zvaného Corpus Iuris Civilis (zejm. Digest čili Pandekt) od konce 11. do konce 19. století.⁹

Největší díl dědictví pro současnou českou právní teorii po sobě z římskoprávních škol zanechala podle mého mínění německá historickoprávní škola a v rovině personální vzato její zakladatel Friedrich Carl von Savigny (1779–1861).¹⁰ Německá historickoprávní škola vytvořila tzv. pandektní vědu čili pandektistiku, kterou byla soustava obecných soukromoprávních pojmů a institutů abstrahovaných z Pandekt; tato pandektistika ve své době představovala obecnou nauku občanského práva.¹¹

¹ HOLLÄNDER, P. *Ústavněprávní argumentace. Ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu*. Praha: Linde, 2000, s. 25.

² BOGUSZAK, J. a kol. *Teorie státu a práva I*. Praha: Orbis, 1967, s. 276; SEDLÁČEK, J. *Občanské právo československé. Všeobecné nauky*. Brno: Nákladem československého akademického spolku „Právnick“ v Brně, 1931, s. 42.

³ SEDLÁČEK, J. *Občanské právo československé. Všeobecné nauky*. Brno: Nákladem československého akademického spolku „Právnick“ v Brně, 1931, s. 46, 47.

⁴ BOGUSZAK, J. a kol. *Teorie státu a práva I*. Praha: Orbis, 1967, s. 276; KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 89.

⁵ BOGUSZAK, J., ČAPEK, J. *Teorie práva*. Praha: Codex Bohemia, 1997, s. 97; KINDL, M., DAVID, O. *Úvod do práva životního prostředí*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 18, 24.

⁶ PROCHÁZKA, A. *Základy práva intertemporálního se zvláštním zřetelem k § 5 obč. zák. (studie.)*. Brno: Nakladatelství Barvič & Novotný, 1928, s. 68.

⁷ DVOŘÁK, B. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí. Procesní studie*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 10.

⁸ Rovněž nazývanou jako tradiční kontinentální právní nauka (BOGUSZAK, J., ČAPEK, J. *Teorie práva*. Praha: Codex Bohemia, 1997, s. 97.), klasická právní teorie (KÜHN, Z. *Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, s. 133.) či tradiční západní kontinentální právní doktrína (KÜHN, Z. *Aplikace práva soudcem v éře středoevropského komunismu a transformace. Analýza příčin postkomunistické právní krize*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 66.).

⁹ K tomu viz např. BOGUSZAK, J. a kol. *Teorie státu a práva I*. Praha: Orbis, 1967, s. 275.

¹⁰ Vrcholným dílem tohoto autora je *System des heutigen römischen Rechts*.

¹¹ K tomu viz např. ARNDTS, C. L. *Učební kniha pandekt. Kniha I*. Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 1 a násl.; BARTOŠEK, M. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Panorama, 1981, s. 246; URFUS, V. *Historické*

Dalšími zásadními vlivy, které vedle tradiční nauky právní formovaly chápání právních jevů v kontinentální Evropě, byly především kanonické právo a obchodní právo středověkých přímořských italských měst a gild (převážně v oblasti soukromého práva) či osvícenství (převážně v oblasti práva veřejného). U české právní teorie se nesmí zapomenout na působení normativní teorie a socialistické právní vědy.¹²

Důsledkem naznačeného vývoje pojmového aparátu české právní teorie je podle mého názoru jeho partikularismus a rozpornost. Systematické poznatky a systematické pojmy tradiční nauky právní byly abstrahovány z římského práva soukromého; nepoměrně později vzniklá veřejnoprávní věda tudíž pro utřídění veřejného práva konstruovala své vlastní pojmy, aniž by tyto pojmy měly nadřazené pojmy s pojmy soukromoprávními, či v menší míře u pojmů soukromoprávních rozšířila jejich rozsah i na právo veřejné.

Na dualismus pojmů soukromoprávních a veřejnoprávních navazuje dualismus pojmů práva hmotného a procesního; právo procesní je pokládáno za právo veřejné, procesněprávní věda je pokládána za veřejnoprávní vědu, kdežto právo hmotné může být právem soukromým i veřejným, hmotněprávní věda může být soukromoprávní i veřejnoprávní. Současná právní věda tak nemá například společný pojem pro uzavírání smlouvy a pro soudní řízení.

Napříč těmito dvěma v podstatě horizontálněprávními dualismy vede dualismus vertikálněprávní; na jedné straně je to množina pojmů, v jejímž čele stojí (formální) pramen práva a právní norma a na straně druhé dominují právní skutečnosti a právní vztahy (práva a povinnosti). Partikularismus, obzvláště ten verti-

základy novodobého práva soukromého. Římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy. Praha: C. H. Beck a SEVT, 1994, s. 118 či BOGUSZAK, J. *Zásluhy a neúspěchy normativní teorie*. In *Místo normativní teorie v soudobém právním myšlení*. (K odkazu Františka Weyra a Hanse Kelsena). Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 27.–28. září 2001 v Brně, Právnická fakulta MU Brno. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 23.

¹² Nutno konstatovat, že ne všechno, co v socialistické jurisprudenci vzniklo, bylo ideologicky znehodnocené. V současné české právní vědě se z ní snad nejvíce uchytila definice subjektivního práva od sovětského civilisty S. N. Bratuse zpracovaná v rámci aletické logiky, podle níž subjektivní právo je míra faktické možnosti chování, která je chráněna objektivním právem před neoprávněným rušením, a právní povinnost míra nutného chování, k jehož realizaci použije příslušný státní orgán státní donucení, jestliže toto chování není uskutečněno dobrovolně. Aletická logika je jedno z odvětví formální neklasické logiky. Podstata aletické logiky spočívá v používání pojmů možnosti a nutnosti (blíže viz KNAPP, V., GERLOCH, A. *Logika v právním myšlení*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2001, s. 134 a násl.). K vymezení subjektivního práva pomocí pojmů možnosti a nutnosti v české literatuře viz např. KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 194 a 199.

kálněprávní, se odráží i v současných pojmenováních a pojetích vzniku subjektivního a objektivního práva.

Rozpornost pojmového aparátu současné české právní teorie spatřují v tom, že se srovnávají pojmy, zpravidla dva, aniž by se jim při srovnávání kladl nějaký společný pojmový znak (tzv. tertium comparationis); jedná se o logickou chybu quaternio terminorum. Sem spadá například dualismus práva subjektivního (míra možného chování) a práva objektivního (pravidla chování) či tradiční trojdílná struktura právní normy „Jestliže H, pak D, jinak S“, v níž prvek D zastupuje jak dispozici, tak její porušení. Na první zmíněnou chybu sice někteří upozorňují, ale na používání chybného setrvávají,¹³ oproti tomu druhá zmíněná chyba vede u mnohých k opuštění chybného.¹⁴

Mezi další logické poklesky patří označování normativity výrazy kauzálního uvažování či dokonce směřování normativního a kauzálního uvažování a nahrazování formální logiky logikou dialektickou; i toto vše je patrné v současných pojmenováních a pojetích vzniku subjektivního a objektivního práva.

3. *Současné pojmenování a pojetí vzniku práva z normativního právního aktu*

Český právní řád rozeznává dvě významné skutečnosti při vzniku práva z právního předpisu: platnost a účinnost. Právní předpisy nabývají platnosti svým vyhlášením,¹⁵ jímž se rozumí u ústavních zákonů, zákonů, zákonných opatření Senátu, nařízení vlády a vyhlášek publikace ve Sbírce zákonů, u obecně závazných vyhlášek a nařízení obce vyvěšení na úřední desce obecního úřadu po dobu 15 dnů, u obecně závazných vyhlášek a nařízení hlavního města Prahy publikace ve Sbírce právních předpisů hlavního města Prahy a u obecně závazných vyhlášek kraje a nařízení kraje publikace ve Věstníku právních předpisů kraje.

¹³ Viz KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 51–52.

¹⁴ Tak činí například Handlar (HANDLAR, J. Může být právní odpovědnost hrozbou sankcí. *Právník*. 2004, č. 7, s. 726) či Holländer (HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2006, s. 115–116).

¹⁵ Viz čl. 52 odst. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Ústava“); § 3 odst. 1 zákona č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a o Sbírce mezinárodních smluv, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Sbírce zákonů“); § 12 odst. 1 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o obcích“); § 45 odst. 1 zákona č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o hlavním městě Praze“); § 8 odst. 2 zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o krajích“).

Pokud není stanovena účinnost pozdější, nabývají právní předpisy publikované ve Sbírce zákonů, právní předpisy obce, právní předpisy hlavního města Prahy i právní předpisy kraje účinnosti patnáctým dnem po vyhlášení; vyžaduje-li to naléhavý obecný zájem, lze výjimečně stanovit dřívější počátek účinnosti, nejdříve však dnem vyhlášení.¹⁶

Současná česká právní teorie zákonné termíny platnost a účinnost právního předpisu přebírá a připisuje jim následující význam: platnost právního předpisu (a tedy i právní normy)¹⁷ spočívá v tom, že právní předpis je součástí právního řádu;¹⁸ účinnost právního předpisu (a tedy i právní normy) spočívá v tom, že adresátům právního předpisu vznikají práva a povinnosti.¹⁹ Lhůtu mezi nabytím platnosti a účinnosti právního předpisu označuje česká právní teorie jako legisvakanci (vacatio legis).

Přestože platnost a účinnost se přičítá nejenom právním předpisům, ale i právním normám, které jsou jimi komunikovány, překvapivě se ani platnost ani účinnost neřadí mezi materiální znaky právní normy,

¹⁶ Viz § 3 odst. 3 zákona o Sbírce zákonů; § 12 odst. 2 zákona o obcích; § 45 odst. 3 a 4 zákona o hlavním městě Praze; § 8 odst. 4 a 5 zákona o krajích.

¹⁷ „Přijatý zákon se stane zákonem platným tím, že byl náležitě podle zákona vyhlášen (čl. 52 Ústavy). Tím se stanou platnými právní normy v zákonu obsažené.“ (KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 163–164)

¹⁸ Viz např. KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 163–164: „Platností právní normy se rozumí skutečnost, že se stala součástí českého právního řádu. To znamená, že, měla-li být nyní změněna nebo zrušena, muselo by se to stát její novelizací resp. derogací provedenou zákonným procesem a právní normou stejné nebo vyšší právní síly. Samým nabytím platnosti však právní norma ještě nepůsobí vznik práv a povinností svých recipientů.“ či HENDRYCH, A. a kol. *Právníký slovník*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 572: „Platnost právního předpisu. Vlastnost zákona a jiného právního předpisu spočívající v jeho normativní existenci. Platný právní předpis je součástí právního řádu. Jeho platnost začíná dnem vyhlášení, a není-li předem omezena, končí jeho derogací předpisem stejné nebo vyšší právní síly. Časová lhůta mezi platností a účinností právního předpisu se nazývá legisvakance (vacatio legis).“

¹⁹ KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 164: „Účinnost právní normy znamená, že z ní jejím adresátům vznikají práva a povinnosti. Předpokladem účinnosti právní normy je její platnost. To znamená, že právní norma může nabyt účinnosti nejdříve v den, kdy se stala platnou, tj. v den svého vyhlášení, nikoli dřív.“ či HENDRYCH, A. a kol. *Právníký slovník*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 961: „Účinnost právního předpisu, vlastnost zákona a jiného právního předpisu spočívající v možnosti způsobit následky, s jeho přijetím vymezené, tj. jeho aplikovatelnost na jím upravené právní vztahy. Účinnost nastává dnem, který je uveden v jeho posledním ustanovení, jinak patnáctý den po jeho oficiálním vyhlášení.“

a to na rozdíl od právní závaznosti, obecnosti, vynutitelnosti a regulativnosti.²⁰

Nejblíže k platnosti a účinnosti má regulativnost (v aspektu logickém) a právní závaznost. Regulativnost (čili normativnost²¹ či normativní nexus²²) má dvojí aspekt – logický a sociologický.²³

Logickému aspektu odpovídá označení normativnost (normativní nexus), sociologickému regulativnost. Logický aspekt regulativnosti znamená, že právní norma něco stanoví, že je větou preskriptivní, nikoliv deskriptivní.²⁴ Sociologický aspekt regulativnosti právní normy spočívá v tom, že právní norma je vydávána za tím účelem, aby ve společnosti něco regulovala (rozuměj: ovlivňovala). Předmět právní normy, tedy nějaké lidské chování (společenské vztahy), musí být regulovatelný (ovlivnitelný).²⁵

²⁰ Tyto materiální znaky vymezuje Viktor Knapp (KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 147–153). Srov. BOGUSZAK, J., ČAPEK, J. *Teorie práva*. Praha: Codex Bohemia, 1997, s. 18–20; HARVÁNEK, J. a kol. *Teorie práva*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 193–200; KUBŮ, L., OSINA, P., GRYGAR, J. *Teorie práva I*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, s. 53.

²¹ KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 148, pozn. pod čarou 194 („Pojem regulativnosti není daleko od pojmu normativnosti a podobně pojem regulativ není daleko od pojmu norma. Hranice mezi obojím není úplně zřetelná. Autor této učebnice sám v knize Teoretické problémy tvorby čs. práva pojmy normativnosti a regulativnosti ztotožňoval. Zde je po úvaze pro lepší srozumitelnost odlišuje: tak např. právní norma lidské chování normuje a zároveň reguluje, gramatická norma skloňování stanoví pravidlo ohýbání určitých slov, ale lidské chování /ani nic jiného/ nereguluje.); KNAPP, V. a kol. *Tvorba práva a její současné problémy*. Praha: Linde, 1998, s. 32 [„Prvním z nich je požadavek normativnosti (regulativnosti) právní normy, ..., jeho význam spočívá i v dvojím, tj. logickém a sociologickém aspektu normativnosti. Normativností se z hlediska definice právní normy rozumí především to, že právní norma něco stanoví, že tedy přikazuje, že se něco má či nemá stát, že někdo má či nemá něco konat, že má či nemá nastat nějaký stav, tedy že něco má být. Právní normou v důsledku toho není taková věta, která pouze něco konstatuje, deklaruje či manifestuje, která není preskriptivní. Druhá stránka normativnosti spočívá v tom, že právní norma ve společnosti něco normuje, že něco upravuje, tzn. že má regulativní charakter...“]

²² KUBŮ, L., OSINA, P., GRYGAR, J. *Teorie práva I*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, s. 37.

²³ KNAPP, V. a kol. *Tvorba práva a její současné problémy*. Praha: Linde, 1998, s. 32.

²⁴ KNAPP, V. a kol. *Tvorba práva a její současné problémy*. Praha: Linde, 1998, s. 32.

²⁵ KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 148. Sociologický aspekt regulativnosti není obecně přijímán (viz např. HOLLÄNDER, P. *Nástin filosofie práva. Úvahy strukturální*. Praha: Věšhrd, 2000, s. 24–25). Sociologický aspekt regulativnosti je podle mého soudu nejen výrazem sociologického přístupu k právu, nýbrž i dialektické logiky v právních pojmech (směšování normativity a reality v duchu jednoty protikladů).

Znak právní závaznosti se klade do souvislosti s regulativností (normativností) právní normy;²⁶ právní norma je specifická nejen tím, že něco stanovuje, něco ukládá jako povinnost (normativnost), nýbrž i tím, že to, co stanovuje, je závazné.²⁷

Některé normativní právní akty uznané českým právním řádem však nepodléhají zákonnému terminologickému dualismu platnosti a účinnosti právního předpisu; myslím tím nálezy Ústavního soudu, kterými se ruší právní předpisy,²⁸ a právní předpisy Evropské unie.²⁹

Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) s vyhlášením ve Sbírce zákonů či s doručením nálezů Ústavního soudu spojuje jejich vykonatelnost; nálezy Ústavního soudu, kterými se ruší právní předpisy, se stávají vykonatelnými dnem jejich vyhlášení ve Sbírce zákonů, pokud nerozhodne Ústavní soud jinak.³⁰ Rozhodne-li Ústavní soud v derogačním nálezu jinak – za den vykonatelnosti nálezů označí den následující po dni jeho vyhlášení; v tomto případě se v nauce hovoří o odkladu vykonatelnosti nálezů Ústavního soudu.³¹

Nauka ústavního práva však zákonný termín vykonatelnost kritizuje a snaží se ho pro účely teoretického výkladu nahradit jinými výrazy, a to buď jediným výrazem „právní moc“ pro nálezy Ústavního soudu vydané ve všech druzích řízení³² nebo výrazem „právní moc“ pouze pro nálezy Ústavního soudu vydané v řízeních o ústavních stížnostech a výrazem „účinnost“ pro nálezy Ústavního soudu, kterými se ruší právní předpisy (a výrazem „platnost“ připínaným k vyhlášení těchto nálezů ve Sbírce zákonů).³³

²⁶ KNAPP, V. a kol. *Tvorba práva a její současné problémy*. Praha: Linde, 1998, s. 33.

²⁷ KNAPP, V. a kol. *Tvorba práva a její současné problémy*. Praha: Linde, 1998, s. 33.

²⁸ Z pohledu zákona o Sbírce zákonů jde o jeden z tzv. dalších právních aktů (viz § 2 odst. 1 písm. a/ tohoto zákona); na další právní akty se na rozdíl od právních předpisů vymezených v § 1 tohoto zákona nevztahují ustanovení § 3 tohoto zákona o platnosti a účinnosti.

²⁹ Na právní předpisy Evropské unie se zákon o Sbírce zákonů vůbec nevztahuje.

³⁰ Viz ust. § 58 odst. 1 a § 70 zákona o Ústavním soudu.

³¹ Viz zejm. ŠIMÍČEK, V. Odklad vykonatelnosti nálezů Ústavního soudu v řízení o kontrole norem. *Právník*. 2002, č. 7, s. 756–768.

³² Viz např. MIKULE, V., SLÁDEČEK, V. *Zákon o Ústavním soudu – komentář a judikatura k Ústavě ČR a Listině základních práv a svobod*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2001, s. 146.

³³ Viz např. ŠIMÍČEK, V. Odklad vykonatelnosti nálezů Ústavního soudu v řízení o kontrole norem. *Právník*. 2002, č. 7, s. 756–768 či FILIP, J., HOLLÄNDER, P., ŠIMÍČEK, V. *Zákon o Ústavním soudu. Komentář. 2., přepracované a rozšířené vydání*. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 312.

Právo Evropské unie na rozdíl od práva České republiky nepoužívá dualistickou terminologii platnosti a účinnosti předpisu; primární právo Evropské unie totiž hovoří o vyhlášení a vstoupení v platnost: „Nařízení, směrnice, které jsou určeny všem členským státním, a rozhodnutí, ve kterých není uvedeno, komu jsou určena, se vyhláší v Úředním věstníku Evropské unie. Vstupují v platnost dnem, který je v nich stanoven, jinak dvacátým dnem po vyhlášení.“³⁴

Česká nauka evropského práva tento terminologický nesoulad zaznamenala; část autorů proto při výkladu pramenů evropského práva, zejména nařízení a směrnice, užívá výrazů platnost a účinnost ve smyslu, který se jim přiznává v českém učení o platnosti a účinnosti právních předpisů.³⁵

4. Současné pojmenování a pojetí vzniku práva z individuálního právního aktu

Při vzniku práva z individuálního právního aktu činí český právní řád relevantními obecně vzato především následující skutečnosti: vyhlášení či doručení rozhodnutí³⁶ a právní moc rozhodnutí.³⁷

Definice pojmu právní moci rozhodnutí podávané v současných českých naukách práva procesního občan-

ského, trestního a správního jsou podobné, a to i vzhledem k tomu, že institut právní moci je podobně upraven v občanském soudním řádu, trestním řádu, soudním řádu správním, správním řádu a daňovém řádu.³⁸

Všechny definice vycházejí z tradičního dělení na formální právní moc a materiální právní moc: formální právní moc se jednoduše rozumí konečností rozhodnutí (ukončení řízení), která nastává splněním podmínek (doručení rozhodnutí a jeho nenapadnutelnost řádným opravným prostředkem) vyvolávajících materiální právní moci rozhodnutí,³⁹ kdežto materiální právní moc se rozumí samotné právní účinky právní moci; mezi tyto účinky se jednoduše řadí nezměnitelnost rozhodnutí (překážka věci pravomocně rozhodnuté jakožto neodstranitelný nedostatek podmínek pozdějšího řízení o téže věci, *res iudicata*),⁴⁰ nauka občanského práva procesního a nauka trestního práva procesního pod materiální právní moc podřazuje i závaznost rozhodnutí (vyřešení otázky, která je v pozdějším řízení se stejnými účastníky ale o jiné věci otázkou předběžnou, prejudiciální).⁴¹

5. Současné pojmenování a pojetí vzniku práva z právního úkonu

V českém právním řádu je právní úkon definován v § 34 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský záko-

³⁴ Čl. 297 smlouvy o fungování Evropské unie. Obdobně předtím bylo stanoveno v čl. 254 Smlouvy o založení Evropského společenství.

³⁵ Viz např. TICHÝ, L., ARNOLD, R., SVOBODA, P., ZEMÁNEK, J., KRÁL, R. *Evropské právo*. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 321–322 či PETRLÍK, D. *Retroaktivita právních předpisů v komunitárním právu s přihlédnutím k právu českému, německému a francouzskému*. Praha: Linde, 2005, s. 30–31.

³⁶ K tomu viz zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský soudní řád“): § 156 vyhlášení rozsudku, § 158 odst. 2, 3 a 4 – doručení rozsudku, § 168 odst. 1 – vyhlášení usnesení, § 168 odst. 2 – doručení usnesení a § 173 odst. 1 – doručení platebního rozkazu a elektronického platebního rozkazu; zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“): § 128 – vyhlášení rozsudku, § 130 – doručení rozsudku, § 135 vyhlášení usnesení, § 137 odst. 1 – oznámení usnesení, § 314f odst. 2 trestního řádu – doručení trestního příkazu, zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „soudní řád správní“): § 54 odst. 3 – doručení rozsudku; zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „správní řád“): § 72 odst. 1 – oznámení rozhodnutí a § 76 odst. 3 a 4 – oznámení usnesení; zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád (dále jen „daňový řád“): § 101 odst. 5 a 6 – oznámení rozhodnutí.

³⁷ Téma právní moci rozhodnutí je hodno knižního monografického zpracování; takovou velmi zdařilou monografií je: DVOŘÁK, B. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí. Procesní studie*. Praha: C. H. Beck, 2008.

³⁸ Srov. občanský soudní řád (§ 159 a § 159a – právní moc rozsudku a přiměřeně též usnesení, § 174 odst. 1 – právní moc platebního rozkazu a elektronického platebního rozkazu), trestní řád (§ 139 odst. 1 – právní moc rozsudku, § 140 odst. 1 – právní moc usnesení a § 314g odst. 2 – právní moc trestního příkazu), soudní řád správní (§ 54 odst. 5 a 6 – právní moc rozsudku), správní řád (§ 73 odst. 1 – právní moc rozhodnutí a § 76 odst. 3 – právní moc usnesení) a daňový řád (§ 103 odst. 1 – právní moc rozhodnutí).

³⁹ K tomu viz např. BUREŠ, J., DRÁPAL, L., KRČMÁŘ, Z. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 733; MACUR, J. *Kurs občanského práva procesního – Exekuční právo*. Praha: C. H. Beck, 1998, s. 32–33; MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 2. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 497–500; HENDRYCH, D. a kol. *Správní právo. Obecná část*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 98–100, 103–104.

⁴⁰ K tomu viz např. BUREŠ, J., DRÁPAL, L., KRČMÁŘ, Z. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 732–735; MACUR, J. *Kurs občanského práva procesního – Exekuční právo*. Praha: C. H. Beck, 1998, s. 32–33; MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 2. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 497–500; HENDRYCH, D. a kol. *Správní právo. Obecná část*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 98–100, 103–104.

⁴¹ DVOŘÁK, B. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí. Procesní studie*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 63–64.

ník“) jako: „projev vůle směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují.“ Občanský zákoník dále upravuje proces uzavírání smlouvy coby dvoustranného právního úkonu. Občanský zákoník nevymezuje podmínky platnosti právního úkonu, nýbrž skutečnosti zakládající jeho neplatnost; občanský zákoník nevymezuje podmínky účinnosti právního úkonu. Občanský zákoník nezná kategorii nicotnosti právních úkonů.

Na základě těchto ustanovení občanského zákoníku je postavena nauka o platnosti a účinnosti právních úkonů.⁴² Platností právního úkonu se rozumí soulad právního úkonu se zákonem, splnění všech náležitostí zákonem stanovených pro právní úkon;⁴³ náležitosti právního úkonu se v nauce člení na náležitosti osoby, náležitosti vůle, náležitosti projevu a náležitosti předmětu právního úkonu.

Účinností právního úkonu se rozumí vlastnost právního úkonu spočívající v tom, že z právního úkonu vznikají, mění se nebo zanikají jeho adresátům práva či povinnosti. Má se za to, že právní úkon nabývá účinnosti zároveň s platností, nebo že účinnost platného právního úkonu je vázána na uplynutí lhůty (tzv. doložka času)⁴⁴ či na realizaci nějaké jiné skutečnosti (tzv. podmínka).⁴⁵

⁴² K tomu viz např. KNAPP, V. a kol. *Občanské právo hmotné*. Svazek I. Praha: CODEX, 1997, s. 100 a 107–108. Prof. Josef Fiala však klade na počátek procesu vzniku právních následků z právního úkonu, tedy před platnost a účinnost právního úkonu, perfekci právního úkonu. Perfekci právního úkonu rozumí prof. Fiala okamžik, kdy jsou dány pojmové znaky právního úkonu, tedy zákonné znaky definované v citovaném § 34 občanského zákoníku; prof. Fiala je systematizuje na projev vůle, zaměření projevu vůle, uznání projevu vůle právním řádem a nastoupení následků, které jednáající svým jednáním zamýšlel vyvolat (viz např. FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. Vydání druhé, opravené a doplněné. Brno: Masarykova univerzita v Brně a nakladatelství DOPLNĚK, 1998, s. 30 a FIALA, J., HURDÍK, J., KORECKÁ, V., TELEČ, I. *Lexikon občanského práva*. Vydání druhé, rozšířené. Ostrava: Nakladatelství Jiří Motloch – Sagit, 2001, s. 399).

⁴³ „Nikoliv každý projev vůle dává vzniknout právním následkům účastníky zamýšleným. Takovéto právní následky vznikají pouze z projevů vůle, které jsou platnými právními úkony, to znamená z projevů vůle, které mají všechny zákonem stanovené (aprobované) náležitosti právního úkonu.“ (KNAPP, V. a kol. *Občanské právo hmotné*. Svazek I. Praha: CODEX, 1997, s. 100)

⁴⁴ „K právním skutečnostem se počítá i tzv. doložka času. Jde o případ, kdy účinky (následky) právního úkonu jsou závislé na budoucí jisté události, na které se strany dohodly (u smluv) anebo kterou strana určila (u jednostranných právních úkonů). Tento případ je podobný podmínce. Liší se však od ní svou jistotou. Rozeznává se čas, od kterého právní následky počínají (dies a quo), a čas, kterým právní následky končí (dies ad quem). Toto rozlišení je obdobné rozlišení podmínek na odkládací a rozvazovací. U časového úseku je však známo i to,

6. Kritika současných pojmenování a pojetí vzniku subjektivního a objektivního práva

Mám za to, že zmíněná nejednotnost v základních teoretických termínech a pojmech vzniku práva z normativního právního aktu, individuálního právního aktu a právního úkonu není odůvodněná a že ani jedna z těchto tří recentních dílčích terminologií není sama o sobě prosta nedostatků.

Podle mého názoru nejsou rozdíly mezi vznikem práva subjektivního a práva objektivního kvalitativní, nýbrž kvantitativní; společné teoretické pojmy jsou možné a potřebné, zvláště za situace, kdy právní řád je v označení téhož nejednotný.

Právní věda se nemůže podrobovat právní praxi, pokud se týče nejzásadnějších pojmů normativního poznávání; současná pojmenování a pojetí vzniku subjektivního a objektivního práva, zejména nauka o platnosti a účinnosti právního předpisu, však tuto zásadu nerespektují.

Výrazy „účinnost právních norem“ a „účinnost právních úkonů“ jsou podle mého mínění nevhodné a matoucí;⁴⁶ jsou v nich totiž použita slova, kterými se designují jevy při myšlení v dimenzích příčiny, účinku, času a prostoru, tedy tzv. kauzálního světa. To potom vede k tomu, přestože se rozlišuje mezi efektivností (účinností ve smyslu sociologickém) právní normy na straně jedné a její účinností (účinností ve smyslu sociologickém) na straně druhé,⁴⁷ že zpětná účinnost (retroaktivita, zpětná působnost) je pokládána za něco nemožného (v duchu rčení „co se stalo, nemůže se ode-

že určitý den nastane, i to, kdy nastane (dies cerus an, certus quando). Na rozdíl od toho u podmínky není jistota zda, resp. kdy nastane.“ (KNAPP, V. a kol. *Občanské právo hmotné*. Svazek I. Praha: CODEX, 1997, s. 116–117)

⁴⁵ „Podmínky jsou odkládací (suspenzivní) anebo rozvazovací (rezolutivní). Při podmínce odkládací účinnost (právní následky) jinak platného právního úkonu nastane teprve tehdy, až se splní podmínka. Naproti tomu při podmínce rozvazovací nastupuje platnost i účinnost (právní následky) právního úkonu hned (neváže-li je zákon ještě na další právní skutečnost), avšak splní-li se podmínka, účinnost (právní následky) právního úkonu již nastalá zanikne.“ (KNAPP, V. a kol. *Občanské právo hmotné*. Svazek I. Praha: CODEX, 1997, s. 107–108)

⁴⁶ K tomu viz např. PROCHÁZKA, A. *Základy práva intertemporálního se zvláštním zřetelem k § 5 obč. zák. (studie)*. Brno: Nakladatelství Barvič § Novotný, 1928, s. 26–27; PROCHÁZKA, A. *Retroaktivita zákonů*. In *Slovník veřejného práva československého*. Sv. III. Brno: R. M. Rohrer, 1934, s. 799.

⁴⁷ Viz např. KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 35 a 164.

stát“) a za právní fikci;⁴⁸ významová ambivalence výrazu svádí k nepřesnému chápání.⁴⁹

Recentní pojmy platnosti právních předpisů, právních norem a právních úkonů jsou podle mého názoru definovány nesprávně proto, že se z těchto pojmu nedůvodně vyčleňuje znak zakládání právních následků čili závaznost.

7. Pokus o obecné a správné pojmenování a pojetí vzniku práva

Myslím si, že i právní věda musí usilovat o co nejobecnější pojmy; samozřejmě jen ty nestačí, je třeba je rozvést do pojmů konkrétnějších. Například pro zoologii je důležitý jak nejobecnější pojem živočicha, tak i konkrétnější pojmy zvířete, psa a buldoka anglického.

Jinými slovy řečeno, měl by být zacelen pojmový partikularismus; pokud se týče předmětu tohoto článku, měly by být zastřešeny pojmy právních skutečností, práv a povinností, platnosti a účinnosti právních úkonů, právní moci rozhodnutí a vykonatelnosti nálezů Ústavního soudu vydaných v řízeních o ústavních stížnostech na straně jedné a pojmy pramenů práva, právní normy, platnosti a účinnosti právních předpisů České republiky, platnosti předpisů Evropské unie a vykonatelnosti nálezů Ústavního soudu, kterými se ruší právní předpisy, na straně druhé.

Tím naprosto není sledováno popření rozdílů mezi například kupní smlouvou a ústavním zákonem; tím je jenom sledována lepší systematizace zkoumaného právního materiálu. V obecném jazyce se běžně setkáváme s větami typu ten zákon, ten rozsudek či ta smlouva platí (jsou platné). Neshledávám důvodu, proč by nemohla být kategorie platnosti vymezena obecně i v právní teorii; aby byla jednotná pro právo subjektivní i objektivní.

Zároveň by měla být užívána taková terminologie, která nebude svádět k nesprávnému chápání; výrazy by měly být voleny se zřetelem k tomu, zda jsou činěny v rámci úvahy de facto, nebo de iure, ohledně otázky skutkové, nebo otázky právní. Dále se domnívám, že by právní věda měla disponovat vlastním pojmovým aparátem a pro účely poznávání právního řádu pouze nepřebírat výrazy a pojmy právního řádu. Pojmový aparát právní vědy je dle mého mínění tvořen formálními pojmy (čistými právními pojmy) a systematickými pojmy (obsahovými pojmy právní vědy).⁵⁰

⁴⁸ KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 210.

⁴⁹ Bylo by ale zjednodušující toto recentní pojetí odvozovat pouze od výrazu „účinnost“, protože toto pojetí je rovněž důsledkem sociologického aspektu regulativnosti coby jednoho ze znaků právní normy.

⁵⁰ K této klasifikaci pojmů blíže viz SEDLÁČEK, J. *Občanské právo československé. Všeobecné nauky*. Brno: Nákladem československého akademického spolku „Právník“

Formální pojmy jsou prostředkem k poznávání každého právního řádu bez ohledu na jeho konkrétní obsah, ba dokonce pro svou formálnost jsou společné všemu normativnímu poznávání, tedy poznávání i jiných normových souborů než právních řádů (např. morálky). Takových pojmů je proto velmi málo. Patří mezi ně především pojmy normy, platnosti, závaznosti a povinnosti.

Systematické pojmy jsou oproti formálním pojmům nutně aposteriorní, protože pro jejich konstrukci je třeba nejprve poznat obsah a výstavbu právního řádu a podle toho je vytvářet; systematickým pojmem je např. pojem práva soukromého a veřejného, pojem práva hmotného a procesního, pojem práva subjektivního či objektivního, pojem skutkové podstaty či pojem právního aktu.

Jsem přesvědčen o tom, že v obecné rovině je možno vznik subjektivního a objektivního práva jednotně uchopit několika formálními a systematickými právními pojmy.⁵¹

8. Pojem platnosti právní normy a právního aktu

Lidské chování je usměřováno právem; právo činí lidské chování nebo jinou skutečnost podmínkou nějakého právního následku nebo lidské chování předepíše jako oprávněné nebo povinné. Závěr o právním následku je syntézou skutečnosti a právní normy; jenom z toho, že něco je, ještě nelze spolehlivě usuzovat, že to nebo něco jiného podle práva má být, a naopak: jenom z toho, že něco podle práva má být, ještě nelze spolehlivě usuzovat na to, že to tak je, bylo nebo bude; je prostě rozdíl mezi skutečností⁵² a platností.⁵³

v Brně, 1931, s. 40–50; CHYTL, V. *Pojmy ve vědě právní*. In *Brněnská škola právní teorie (normativní teorie)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2003, s. 185–194; KUBEŠ, V. *Obecné pojmy nauky o nemožnosti plnění (K problematice právních pojmů systematických)*. In *Sborník prací k počtě šedesátých narozenin Františka Weyra*. Praha: Orbis, 1939, s. 160–161.

⁵¹ Za tím účelem ve velkém rozsahu čerpám z normativní teorie v té podobě, v jaké se ve své dynamické a obsahové fázi ustálila především v díle Jaromíra Sedláčka a Adolfa Procházky; samozřejmě přihlížím i k pozdějšímu vývoji v právní filozofii, logice a teorii.

⁵² Skutečnost je vedle příčiny, účinku, kauzálního zákona, času a prostoru formálním pojmem kauzálního poznávání.

⁵³ V právní filozofii je podle mého mínění nutno prvenství v prosazování myšlenky noetické nezávislosti světa bytí a světa mětí přisoudit normativní teorii právní (pro bližší vyjádření této myšlenky viz např. WEYR, F. *Teorie práva*. Brno-Praha: Orbis, 1936, s. 34–35); tato myšlenka byla akceptována i v československé předúnorové právní vědě nenormativistické (např. Knappem: „Jsme totiž nuceni zároveň poznávat – jak by řekl Weyr – i ve světě normativním i ve světě kauzálním, které se mají k sobě jako dvě mimoběžky v prostoro-

Tato distinkce noetická se promítá i do roviny jazykové (noeticky diferencovaná sémantika) a logické, a sice do rozlišování a neodvoditelnosti preskriptivního jazyka, normativních, praktických vět a norem na jedné straně od deskriptivního jazyka, oznamovacích, teoretických vět a výroků (propozic, soudů) na straně druhé; norma na rozdíl od výroku nenabývá hodnot pravdivosti, či nepravdivosti.⁵⁴

Právní normu (objektivní právo) ani právo a povinnost (subjektivní právo) není možno ztotožnit s právním aktem ani jeho částí (normativní větou, zákonným ustanovením), protože právní akt je podmínkou vzniku prá-

ru,.... Aby bylo jasno: nejsem přívrželec normativní teorie,.... Jak si však čtenář věci znalý zajisté všiml, neváhám nijak použití poznatků normativní teorie, pokud mohou prospěti správnému poznání a pokud se nevyklučují s pojetím zde zastávaným. Zdá se mi totiž směšné a malicherné, jestliže někdo proto, že není přívržencem některé školy, zarputile odmítá i ty její these, které jsou dobře postaveny a jemu samotnému mohou při myšlení pomoci.“; KNAPP, V. *Problém nacistické právní filosofie*. Reprint původního vydání z roku 1947. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002, s. 85 a pozn. pod čarou 135a).

Normativní teorie navazovala na filozofický odkaz Imanna Kanta a Arthura Schopenhauera. Kant vyjádřil neodvislost světa bytí a světa mětí v pojmech čistého (teoretického či ryziho rozumu) a praktického rozumu. Kant vybudoval v Kritice čistého rozumu metodu poznávání jsoucího a v Kritice praktického rozumu připustil svět svobody. Kant však jen zdánlivě kladl čistý rozum na roveň praktického rozumu jako dva prostředky poznávání; čistý rozum mu byl prostředkem poznávání, kdežto praktický rozum mu tvořil postuláty či normy, spočíval v oblasti jednání. Kant proto pro svět, jaký bytí má (SOLLEN), nevytvořil poznávací metodu, nebyl mu předmětem poznávání, i když nevyloučil či spíše připustil, že normy i postuláty mohou být předmětem našeho poznávání.

Oddělenost skutečnosti od platnosti však ještě před Kantem postřehl David Hume (HUME, D. *Treatise of Human Nature*. Oxford: Ed. L. A. Selby-Bigge, 1978, s. 469, pozn. pod čarou 48); pro myšlenku (zásadu, tezi) noetické nezávislosti světa bytí a mětí se proto užívá označení Humova teze (k tomu viz HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2006, s. 177–178).

⁵⁴ Pro tezi o rozdílnosti a neodvoditelnosti norem od výroků se vžil označení Jörgensenova teze či Jörgensenova dilema (k tomu viz Holländer, P. *Nástin filosofie práva*. Úvahy strukturální. Praha: Všehrad, 2000, s. 13–14.). V české právnické literatuře tuto myšlenku nejdříve a nejvýrazněji razil Karel Engliš (viz např. ENGLIŠ, K. *Postulát a normy nejsou soudy*. *Časopis pro právní a státní vědu*. 1947, č. XXVIII, s. 95–113). Na to navazuje Ota Weinberger [WEINBERGER, O. *Norma a instituce*. (Úvod do teorie práva). Přeložil Pavel Hungr. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 40: „Učení o významu (sémantika), jehož základem je kategoriální rozlišování oznamovacích vět (tj. vět teoretických, ryze popisných) a vět praktických (vět týkajících se jednání), nazývám noeticky diferencovanou sémantikou. Rozlišování mezi teoretickými a praktickými větami je třeba považovat za kategoriální. Význam těchto dvou druhů vět je zásadně rozdílný. Praktické věty nemohou být převedeny na oznamovací a naopak. Z teoretických premis nelze odvodit praktické důsledky, stejně jako z praktických vět není možné odvodit důsledky teoretické.“]

va (subjektivního i objektivního) a zároveň jeho hmotným nosičem, komunikátorem.⁵⁵ Právním aktem je přitom podle mého názoru možno chápat nejen individuální právní akty (soudní a správní rozhodnutí) a normativní právní akty (právní předpisy), ale i některé druhy právních úkonů,⁵⁶ protože všechny tyto skutečnosti spočívají v projevu vůle,⁵⁷ který směřuje k vyvolání právních následků, a vyjadřují podmíněnou část právní normy.⁵⁸ Tento způsob vzniku norem je tzv. delegovanou normotvorbou.⁵⁹

Právo však postává i z jiných skutečností než z právních aktů – v rovině práva objektivního se jedná např. o obyčejové právo a v rovině práva subjektivního

⁵⁵ Teze o nutnosti tohoto rozlišování se prolíná celým dílem Adolfa Procházky; tato teze byla vyslovena poprvé v jeho recenzi: PROCHÁZKA, A. Prof. Dr. Jaromír Sedláček: *Obligacní právo*. *Časopis pro právní a státní vědu*, 1929, r. VII, s. 265 a násl. a nejucelněji v jeho hlavním díle: PROCHÁZKA, A. *Tvorba práva a jeho nalézání*. Brno-Praha: Orbis, 1937.

Ze současné literatury obecně viz např. Weinberger [WEINBERGER, O. *Norma a instituce*. (Úvod do teorie práva). Přeložil Pavel Hungr. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 70–71.], v rovině subjektivního práva viz např. Lavický [LAVICKÝ, P. *Spotřebitelské smlouvy*. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2001, r. IX, č. 2, s. 201, pozn. 5.] a v rovině práva objektivního viz např. Knapp (KNAPP, V. a kol. *Tvorba práva a její současné problémy*. Praha: Linde, 1998, s. 41), Holländer [HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2006, s. 113], Kühn [KÜHN, Z. *Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, s. 30.] či Melzer [MELZER, F. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 41.]

⁵⁶ Shodně pojímáno v PROCHÁZKA, A. *Tvorba práva a jeho nalézání*. Brno-Praha: Orbis, 1937, s. 79–91 či WEINBERGER, O. *Norma a instituce*. (Úvod do teorie práva). Přeložil Pavel Hungr. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 86–87.

⁵⁷ Ze současné literatury k pojímání civilního soudního rozhodnutí jako projevu vůle viz DVORÁK, B. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí*. *Procesní studie*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 50: „Z hlediska teorie civilního procesu je soudní rozhodnutí procesním úkonem soudu. Jako takové předpokládá jeho volní projev. Je však otázkou, v jakém vztahu je, zvláště u meritorních rozhodnutí, tato vůle ke kognitivní (poznávací) funkci soudů při stanovení toho, jaké chování je po právu,.... Závěr o právním následku, z kterého meritorní rozhodnutí vychází, má tedy zásadně kognitivní povahu. I k ní však přistupuje volitivní složka, jestliže právní předpisy (eventuálně jiné rozhodné právní normy) poskytují soudu prostor pro dotváření práva (tj. konkretizaci právního následku), ať se tak děje např. pomocí neurčitých právních pojmů či vysloveným stanovením diskrece. U některých rozhodnutí, zejména procesních, může volní složka dokonce převládat.“

⁵⁸ Tento druhý znak podle mého názoru schází především těm právním úkonům, které představují výkon práv a povinností, typicky soluci (např. splnění dluhu).

⁵⁹ Viz PROCHÁZKA, A. *Tvorba práva a jeho nalézání*. Brno-Praha: Orbis, 1937, s. 109 či WEINBERGER, O. *Norma a instituce*. (Úvod do teorie práva). Přeložil Pavel Hungr. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 86–87.

např. o delikty a objektivní právní skutečnosti. Tyto skutečnosti jsou pouze podmínkou vzniku, nikoliv i komunikátorem právního následku. Tento způsob vzniku norem je tzv. automatickou normotvorbou.⁶⁰

Obdobně jako výrok může popisovat individuálně určené chování individuálně určených osob, či chování obecně (množinově, skupinově) určených osob, tak i norma může předpisovat individuálně určené chování individuálně určených osob, či obecně určené chování obecně (množinově, skupinově) určených osob.⁶¹

Právní normu chápou jako to, co za určitých skutečností má být.⁶² Právní norma má logickou strukturu: „Je-li A, má být B.“⁶³ A je podmiňující část právní normy, protože vymezuje právní skutečnosti podmiňující platnost právní normy. B je podmíněná část právní normy; určuje stav, který má být, vymezuje právní (normativní) následky. Tyto právní následky se uskutečňují tzv. podmíněnou skutkovou podstatou. Pojem právní normy však není definován pouze podmiňující a podmíněnou částí, nýbrž jejím znakem je i platnost.⁶⁴

Splněním podmiňující části právní normy, tedy uskutečněním podmiňující skutkové podstaty vymezené touto částí právní normy⁶⁵ vzniká nová, nižší právní norma, jejíž podmíněná část⁶⁶ je konkretizací podmíněné části vyšší právní normy. Podle mého mínění je nutno rozumět písmenem „A“ nejen hypotézu obecné právní normy, nýbrž i podmínky právní moci rozhodnutí či účinnosti smlouvy, a písmenem „B“ nejen zákonné ustanovení ukládající obecně povinnost, nýbrž i pravo-

mocný výrok rozhodnutí či účinnou smlouvou vymezené plnění.

Pojmu právní normy tedy nepřičítám znak obecnosti; právní normu proto podle mě podmiňují nejen formální prameny práva v tradičním smyslu slova, nýbrž i právní skutečnosti v tradičním slova smyslu; právní normy jsou vyjadřovány nejen právními předpisy, nýbrž i soudními rozhodnutími a právními úkony.⁶⁷ Norma, platnost, závaznost, povinnost, právní skutečnosti a skutkové podstaty jsou mi kategoriemi práva subjektivního i práva objektivního.

Platnost je daností normy⁶⁸ i vlastností právního aktu;⁶⁹ platnost je vyvolána tím, že je projevena vůle v souladu s podmiňující částí vyšší právní normy a že se eo ipso konkretizují právní následky stanovené obecněji podmíněnou částí vyšší právní normy.⁷⁰

První z těchto dvou znaků je možno označit jako právnost⁷¹ (čili ústavnost či zákonnost, ústavní či zákonnou souladnost, ústavní či zákonnou konformitu)

⁶⁰ Viz PROCHÁZKA, A. *Tvorba práva a jeho nalézání*. Brno–Praha: Orbis, 1937, s. 109 či WEINBERGER, O. *Norma a instituce. (Úvod do teorie práva)*. Přeložil Pavel Hungr. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 86–87.

⁶¹ Odmítání obecnosti jako znaku normy je zdůvodněno z hlediska právněfilozofického i právněteoretického zejména normativní teorií právní (viz např. WEYR, F. *Teorie práva*. Brno–Praha: Orbis, 1936, s. 34–39, 43–44.) a z hlediska právnělogického (logické pravidlo de omni et nullo) zejména Weinbergerem (WEINBERGER, O. *Norma, právní norma a právo v pojetí Jiřího Boguszaka*. *Právník*. 1967, č. 9, s. 866).

⁶² Shodně SEDLÁČEK, J. *Občanské právo československé. Všeobecné nauky*. Brno: Nákladem československého akademického spolku „Právník“ v Brně, 1931, s. 25–26 či PROCHÁZKA, A. *Tvorba práva a jeho nalézání*. Brno–Praha: Orbis, 1937, s. 86.

⁶³ Z občanského zákoníku (§ 588, § 589 a § 40a) lze vyvodit například tuto právní normu: „Kdo si s druhým dohodne, že mu zaplatí za prodej jeho věci určitou částku, je povinen mu tuto částku zaplatit, není-li důvodně namítnut rozpor této částky s obecně závaznými právními předpisy.“

⁶⁴ Viz PROCHÁZKA, A. *Tvorba práva a jeho nalézání*. Brno–Praha: Orbis, 1937, s. 14.

⁶⁵ Například uzavřením kupní smlouvy mezi osobami X a Y, která obsahuje ujednání o kupní ceně ve výši 1.000,- Kč, přičemž tato výše je souladná s právními předpisy.

⁶⁶ Například osoba X je povinna osobě Y zaplatit částku 1.000,- Kč.

⁶⁷ Správnost tohoto pojmu normy neomezeného znakem obecnosti je podle mě potvrzována i tím, že většina recentních českých teoretiků by se shodla na tom, že vedle obecného regulačního působení obecné právní normy je dáno i konkrétní regulační působení subjektivních práv a povinností (právních vztahů); pro toto obecné a regulační působení však nemají společného pojmu nebo ho sice mají, ale tento pojem neoznačují výrazem norma, nýbrž výrazem regulativ (tak činí Holländer: HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2006, s. 111); užívání výrazu právní norma i na individuální regulaci je v současné české literatuře výjimečné. Viz DVOŘÁK, B. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí. Procesní studie*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 98 a pozn. pod čarou 569: „Stejně tak se nejedná o logickou negaci požadovaného právního následku v případě, že po podání žaloby A proti B na vydání věci podá B žalobu proti A na vydání téže věci. Protikladem normy 'B je povinen vydat A věc X' je norma 'B není povinen vydat A věc X'.“

⁶⁸ Viz WEYR, F. *Teorie práva*. Brno–Praha: Orbis, 1936, s. 25: „Obdobou přírodovědecké existence (skutečnosti) v oboru normativním jest platnost (viz níže), jinými slovy: povšechná danost (Gegebenheit) jeví se s hlediska kausálního jako existence (skutečnost), s hlediska normativního jako platnost. Příroda (jako taková) existuje, norma platí.“

⁶⁹ Viz PROCHÁZKA, A. *Základy práva intertemporálního se zvláštním zřetelem k § 5 obč. zák. (studie)*. Brno: Nakladatelství Barvič & Novotný, 1928, s. 20.

⁷⁰ Viz PROCHÁZKA, A. *Základy práva intertemporálního se zvláštním zřetelem k § 5 obč. zák. (studie)*. Brno: Nakladatelství Barvič & Novotný, 1928, s. 20–21: „...platnost, t. j. normativní existence abstraktní normy, jeví se v jejím členství v právním řádě, a že toto jest dáno nejen logickou posloupností normy od normativního ohniska, nýbrž i její schopností zavazovat, t. j. zakládati normy nižší, zejména subjektivní povinnosti a práva.“

⁷¹ Výraz právnost se v tomto smyslu užívá i v současné české právní vědě, ale pouze pro označení souladu právního předpisu nižší právní síly s předpisem vyšší právní síly (viz zejm. FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Vydání 2. doplněné. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2001, s. 426).

a druhý znak jako závaznost. Právní norma nemůže být platná, aniž by byla v souladu s vyšší právní normou a aniž by představovala právní důvod pro nějaký právní následek; právní akt nemůže být platný, aniž by vyvolával platnou právní normu.

Právní předpis je v tomto smyslu platný, pokud byl vyhlášen a uplynula legisvakantní lhůta, byla-li stanovena; zákony o vyhlašování právních předpisů však takový právní předpis označují za účinný. Právní předpis Evropské unie je v tomto smyslu platný, pokud byl vyhlášen a uplynula legisvakantní lhůta, byla-li stanovena; primární právo Evropské unie rovněž takový právní předpis označuje za platný. Nález Ústavního soudu, kterým se ruší právní předpis, je v tomto smyslu platný, pokud byl vyhlášen ve Sbírce zákonů a uplynul odklad vykonatelnosti, byl-li dán; zákon o Ústavním soudu však takový nález označuje za vykonatelný.

Platnosti soudního a správního rozhodnutí v tomto smyslu odpovídá tradiční pojem právní moci soudního a správního rozhodnutí; nastává, je-li rozhodnutí doručeno a není-li proti němu (již) přípustný řádný opravný prostředek. Nález Ústavního soudu vydaný v řízení o ústavní stížnosti je v tomto smyslu platný, pokud bylo doručeno jeho písemné vyhotovení účastníkům řízení.

Právní úkon je v tomto smyslu platný, pokud splňuje všechny zákonem stanovené náležitosti a uplynul doložený čas či se realizovala odkládací podmínka, byla-li vůbec platnost takto doložena či podmíněna; tento pojem (platnosti) je tradičně pojmenováván jako účinnost právního úkonu.

9. Pojmy právní existence právního aktu a *iurivakance*

Pojem platnosti právní normy není dostatečný k obecnému uchopení vzniku právních následků, protože právní řád České republiky jak v rovině práva objektivního tak i v rovině práva subjektivního často klade před nabytí platnosti právního aktu (a tedy i právní normy) další významný okamžik, připíná právnímu aktu další vlastnost.

Pro tuto vlastnost se mi jako nejvhodnější jeví název (systematický právní pojem) právní existence. Právní existence právního aktu⁷² je definovatelná pomocí ná-

⁷² Přichází v úvahu platnost a s ní úzce související právní existenci připisovat nejen právním aktům, nýbrž i jiným právním skutečnostem než právním aktům (např. trestnému činu); vzhledem tomu, že by pojmy právní existence právní skutečnosti (čili právního aktu a jiné právní skutečnosti) a platnosti právní skutečnosti byly pojmy systematickými, musely by reflektovat obsah právního řádu, respektovat formální pojmy a přihlížet k recentním teoretickým pojmům. Mám za to, že by tyto uvažované pojmy, na rozdíl od použitých pojmů právní existence právního aktu a platnosti právního aktu, ani jeden ze zmíněných požadavků nespĺnily:

sledujících dvou hlavních znaků: právnost a nezávaznost.

Právností stejně jako v rámci platnosti míním relevanci projevu vůle z hlediska podmiňující části vyšší právní normy; že se ze skutečnosti činí podmiňující právní skutečnost.

Nezávaznost znamená to, že právněexistenční právní akt, na rozdíl od právního aktu platného, zatím sám o sobě netvoří celou skutkovou podstatu podmiňující vyvolání právního následku, ale tento právní akt nebo vyšší právní norma jako podmínku vyvolání právního následku klade další skutečnost – typicky uplynutí lhůty. V tradiční terminologii nauky o právním úkonu vyjádřeno: Právněexistenční právní akt je právní skutečností složenou čili nesamostatnou,⁷³ protože právní následek jím sledovaný je vyvolán až realizací další právní skutečnosti; právněexistenční právní akt je tedy součástí soustavy právních skutečností čili skutkové podstaty⁷⁴ či komplexních právních skutečností.⁷⁵

Právněexistenční právní akt je tudíž vlastně právní akt s platností doloženou časem nebo podmíněnou odkládací podmínkou; uplyne-li tento čas (lhůta) nebo splní-li se tato podmínka, právněexistenční právní akt se stává právním aktem platným. Právní existence je kon-

1. V českém právním řádu se (téměř) nevyskytují složené podmiňující skutkové podstaty, které by neobsahovaly právní akt (absence potřeby a vhodnosti systematických pojmů platnosti právní skutečnosti a právní existence právní skutečnosti).

2. Pojem povinnosti, a tedy závaznosti a platnosti s sebou nese znak chtěnosti (viz např. WEYR, F. *Teorie práva*. Brno-Praha: Orbis, 1936, s. 354–355); platnost je tedy možno přisuzovat právní normě i právnímu aktu, nikoliv však i jiné právní skutečnosti (absence souladu systematických pojmů platnosti právní skutečnosti a právní existence právní skutečnosti s formálními pojmy).

3. Tento příspěvek je veden jako konstruktivní kritika recentních názvů a pojmů vzniku subjektivního a objektivního práva; v současné české právní teorii jsem však nezaznamenal, že by vlastnost platnosti, účinnosti, právní moci či vykonatelnosti byla připisována deliktům či tzv. objektivním právním skutečnostem, pročez není nutno k těmto skutečnostem provádět revizi pojmů vzniku práva. Pojem platného trestného činu či platného narození by se přičil laickému i tradičnímu právníckému jazyku, aniž by k tomu byly dány dostatečné důvody (potřebnost, vhodnost a formální bezvadnost takových pojmů).

⁷³ Viz např. FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. Vydání druhé, opravené a doplněné. Brno: Masarykova univerzita v Brně a nakladatelství DOPLNĚK, 1998, s. 22–24; BOGUSZAK, J., ČAPEK, J. *Teorie práva*. Praha: Codex Bohemia, 1997, s. 99; KNAPP, V. a kol. *Československé občanské právo*. Svazek I. Druhé přepracované a doplněné vydání, Praha: nakladatelství Orbis, 1974, s. 107–112.

⁷⁴ FIALA, J., HURDÍK, J., KORECKÁ, V., TELEČ, I. *Lexikon občanského práva*. Vydání druhé, rozšířené. Ostrava: Nakladatelství Jiří Motloch – Sagit, 2001, s. 240.

⁷⁵ Viz KNAPP, V. a kol. *Občanské právo hmotné*. Svazek I. Praha: CODEX, 1997, s. 89.

zumována platností; poté, co nabude právní akt závaznosti a tudíž i platnosti, nemá smyslu hovořit o jeho právní existenci.⁷⁶

Kromě právnosti a nezávaznosti je možno u právně-existentčních právních aktů vyznačovat tyto dva vedlejší znaky: perfekci a podmíněnou změnitelnost.

Perfekcí právního aktu rozumím to, že v realitě došlo k projevení vůle, které naplňuje všechny pojmové znaky právního aktu, např. byl vyhlášen rozsudek, bylo účastníkovi soudního řízení doručeno nevyhlašované rozhodnutí či byla doručena oferentovi akceptace jeho návrhu smlouvy.

Podmíněnou změnitelností právního aktu rozumím to, že v realitě proběhlý děj (projevení vůle) určil obsah právního následku tak, že změna obsahu právního následku je možná pouze za podmínek stanovených zákonem. Účastník procesu tvorby právního aktu nemůže sám o sobě právně-existentční právní akt zrušit, ani změnit, nýbrž pouze za spoluúčasti ostatních účastníků, připouští-li to zákon; pro rozsudek v občanském soudním řízení je podmíněná změnitelnost vyhlášeného rozsudku soudem vyjádřena v § 156 odst. 3 občanského soudního řádu.⁷⁷

Právní existence je označována u právních předpisů a právních úkonů tradičně jako platnost. Co se týče rozhodnutí, tak se tato vlastnost v nauce občanského práva procesního nazývá vnitřní vázaností rozhodnutím⁷⁸ a v nauce správního práva procesního platností.⁷⁹

⁷⁶ Ve vztahu k rozhodnutím právně-existentčním (tedy rozhodnutím s účinkem vnitřní vázanosti v terminologii citovaného autora vyjádřeno) vydaným v občanském soudním řízení stejně viz DVOŘÁK, B. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí. Procesní studie*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 75: „Rovněž je třeba uvést, že na rozdíl od účinků právní moci účinky vnitřní vázanosti rozhodnutí v čase zanikají. Poté co rozhodnutí nabude právní moci, je jeho obsah chráněn intenzivněji a širěji účinky nezměnitelnosti a závaznosti. Vnitřní vázanost tím pozbývá na významu.“

⁷⁷ Ustanovení § 156 odst. 3 občanského soudního řádu zní: „Jakmile soud vyhlásí rozsudek, je jím vázán.“ K tomu viz DVOŘÁK, B. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí. Procesní studie*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 74: „Dokončení tvorby rozhodnutí a nabytí právní moci nespádá zpravidla v jeden okamžik. Mezi oběma momenty však existuje souvislost spočívající v tom, že právní moci má rozhodnutí nabyt v té podobě, v jaké bylo vytvořeno,...., Podle § 156 odst. 3 jakmile soud vyhlásí rozsudek, je jím vázán. Tímto okamžikem je tvorba rozsudku dokončena a soud již takové rozhodnutí nemůže sám od sebe změnit nebo zrušit.“

⁷⁸ Viz DVOŘÁK, B. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí. Procesní studie*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 74.

⁷⁹ „Správní akt je platný, jakmile správní úřad učiní projev vůle, který je jeho obsahem, navenek vůči adresátům. K platnosti nestačí, že správní orgán formuloval svoji vůli, ale dosud ji navenek neprojevil (srov. např. u správního aktu, který nebyl ústně vyhlášen a jehož písemné vyhotovení nebylo ještě vypraveno).“ (HENDRYCH, D. a kol. *Správní právo. Obecná část*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 98).

Nález Ústavního soudu, kterým se ruší právní předpis, i nález Ústavního soudu vydaný v řízení o ústavní stížnosti se stávají právně-existentčními jejich ústním veřejným vyhlášením.

Další právní skutečností, která musí po právně-existentčním právním aktu nastat k vyvolání závaznosti a platnosti, je především uplynutí lhůty: u právních předpisů České republiky legiscavanční lhůty, u nálezů Ústavního soudu odkladu vykonatelnosti, u nařízení a směrnic Evropské unie dvacetidenní lhůty od jejich vyhlášení či lhůty stanovené těmito právními akty, u soudních a správních rozhodnutí lhůty k podání řádného opravného prostředku, který má odkladný účinek, a u právních úkonů tzv. doložení (doložky) času.⁸⁰

Tyto lhůty by bylo možno souhrnně pojmenovat jako iurisvakanci (vacatio iuris, iurisvakační lhůta); jedná se o zobecnění výrazu legiscavakance používaného pouze pro právní předpisy. Iurisvakance je tedy lhůtou, na jejíž uplynutí je vázáno nastoupení platnosti (lhůta typu dies a quo čili počáteční termín).⁸¹ Uplynutí iurisvakance je budoucí jistou událostí (dies certus an).

Od iurisvakance jakožto lhůty odkládající samotný vznik platnosti je nutno striktně odlišovat lhůtu, která do času zasazuje již vzniklou povinnost; iurisvakance je určením času v podmiňující skutkové podstatě, oproti tomu lhůta determinující vzniklou povinnost je určením lhůty v podmíněné skutkové podstatě.⁸² Touto lhůtou je

⁸⁰ Smluvní doložka času vypadá v praxi například následovně: „Tato smlouva nabývá platnosti podpisem oběma smluvními stranami a účinnosti dne 1. 6. 2011,...., V Brně dne 1. 3. 2011.“

⁸¹ Viz ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému*. Díl třetí. Reprint původního vydání. Praha: ASPI Publishing, 2002, s. 296 či KNAPP, V. a kol. *Občanské právo hmotné*. Svazek I. Praha: CODEX, 1997, s. 116.

⁸² K tomu viz zejména Sedláček („Čas determinuje právní skutečnosti, časová lhůta je právní skutečností, čas determinuje nejen podmiňující, nýbrž i podmíněnou skutkovou podstatu. Toto vše se přehlídí a proto je v učení o doložení času tak mnoho nejasností...“, SEDLÁČEK, J. *Občanské právo československé. Všeobecné nauky*. Brno: Nákladem československého akademického spolku „Právnick“ v Brně, 1931, s. 257; „Doba plnění a termínovaná platnost smlouvy. – Musíme rozeznávat,....: a) plnění je determinováno určitým datem, kdy se má uskutečnit; určení času je součástí podmíněné skutkové podstaty; b) smlouva je učiněna závislou na nějaké lhůtě, zde určení času je částí podmiňující skutkové podstaty. V prvním případě smlouva nabyla právní moci, povinnost je dána, ale její splnění je termínováno, ve druhém případě není smlouva dosud hotova, normotvorný její proces je dovršen teprve uplynutím stanoveného termínu.“, SEDLÁČEK, J. *Obligční právo*. 1. díl. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 93).

doba splnění dluhu (splatnost závazku)⁸³ či tzv. paričn⁸⁴ lhůta.

Od iurisvakance je nutno rovněž odlišovat skutečnosti, které nespočívají výlučně ve lhůtě; tyto skutečnosti jsou na rozdíl od iurisvakance téměř výlučně událostmi, o nichž není jisto, zda nastanou (dies incertus an). Jedná se především o odkládací podmínky u právních úkonů.

10. Mimočasovost platnosti, časová určitelnost právního aktu i plnění

Platnost není kusem vnějšího světa, nýbrž je dána mimo čas a prostor i mimo dosah kauzálního zákona (kauzálního nexu, nutnosti).⁸⁵ Platnost není ničeho příčinou, ničeho účinkem; nic nepředchází, ani nenásleduje. V čase a prostoru jako účinky nějakých příčin však nastávají právní akty a jiné podmiňující právní skutečnosti i normou oprávněná a povinná chování; problematika tradičně nazývaná jako retroaktivita a časová působnost právních norem tedy spočívá v determinaci skutkových podstat. Vzhledem k mimočasové povaze platnosti je časové vymezení obou skutkových podstat otázkou pozitivněprávní.⁸⁶

Vzhledem k mimočasové povaze platnosti je možno rovněž říci, že právní norma platí i retroaktivně, pokud z její podmíněné části nebo z jiného ustanovení právního řádu neplyne jinak.⁸⁷ Není tedy pojmově vyloučeno, aby platnost právního aktu byla zpětně vztahována i na jednání, které v čase předcházelo vzniku tohoto právního aktu. Právní řády však retroaktivitu v rovině práva

⁸³ Ke stanovení doby splnění v občanskoprávních vztazích viz § 563 („Není-li doba splnění dohodnuta, stanovena právním předpisem nebo určena v rozhodnutí, je dlužník povinen splnit dluh prvního dne poté, kdy byl o plnění věřitelem požádán.“).

⁸⁴ Úprava pariční lhůty rozsudku v občanském soudním řízení je obsažena v § 160 odst. 1 občanského soudního řádu („Uložil-li soud v rozsudku povinnost, je třeba ji splnit do tří dnů od právní moci rozsudku nebo, jde-li o vyklizení bytu, do patnácti dnů od právní moci rozsudku; soud může určit lhůtu delší nebo stanovit, že peněžité plnění se může stát ve splátkách, jejichž výši a podmínky splatnosti určí.“)

⁸⁵ Viz PROCHÁZKA, A. *Tvorba práva a jeho nalézání*. Brno–Praha: Orbis, 1937, s. 94 a WEYR, F. K problému tz v. automatické normotvorby (Poznámky ke spisu Ad. Procházky: *Tvorba práva a jeho nalézání*). *Časopis pro právní a státní vědu*. 1938, r. XXI, s. 98.

⁸⁶ Příkladem determinace podmiňující skutkové podstaty je citovaná doložka času ve smlouvě; příkladem determinace podmíněné skutkové podstaty je toto ujednání o čase dodání zboží v kupní smlouvě „Prodávající dodá kupujícímu zboží dne 4. 8. 2011.“

⁸⁷ Viz PROCHÁZKA, A. *Základy práva intertemporálního se zvláštním zřetelem k § 5 obč. zák. (studie.)*. Brno: Nakladatelství Barvič & Novotný, 1928, s. 115.

subjektivního i objektivního v nějakém rozsahu nepřipouštějí.

Právní akt a právní norma jsou zpětně platné, pokud zakládají právní následky v minulosti, a to bez ohledu na to, zda na skutečnostech minulých či na skutečnostech nastalých až po vzniku právní normy.⁸⁸

11. Differentia specifica vzniku práva z různých druhů právních aktů

Vznik subjektivního i objektivního práva je možno v hrubých rysech postihnout pojmy platnosti, právní existence a iurisvakance (genus proximum); nauky toho či onoho právního odvětví obsahují konkrétnější systematické pojmy, které odrážejí zvláštnosti vzniku práva z určitého druhu právního aktu.

Na základě srovnání těchto zvláštností je možno učinit závěr, že jsou dány odlišnosti především v těchto otázkách (differentia specifica): důsledky vad při vzniku právních následků, vyhlášení či doručování právních aktů a změnitelnost právních aktů.

Důsledky vad při vzniku právních úkonů jsou odstupňovány podle závažnosti vad, a to tak, že právní řád České republiky právnímu úkonu odpírá právní následky automaticky (absolutní neplatnost právního úkonu) nebo na základě námítky neplatnosti (relativní neplatnost právního úkonu). Teoreticky se pracuje i s nicotností právního úkonu, za kterou se označuje vadnost právního úkonu spočívající v absenci některého z pojmových znaků právního úkonu, pročež daná skutečnost nepředstavuje ani právní úkon.

U individuálních i normativních právních aktů se na rozdíl od právních úkonů vychází s presumpce správnosti právního aktu; to, znamená, že i když individuální nebo normativní právní akt je vadný (není u něj dán znak právnosti) ale nikoliv nicotný, nebrání to tomu, aby nabyl právní existence a závaznosti (a tedy i platnosti). Takovýto „neprávný“ (nezákonný, protiústavní, vadný, nesprávný) právní akt platí, dokud není pro svou „neprávnost“ nebo z jiného důvodu zrušen. I ve vztahu k individuálním právním aktům a normativním právním aktům se uvažuje o nicotnosti; pokud se týče individuálních právních aktů, tak jsou uzákoněna zvláštní řízení o vyslovení nicotnosti rozhodnutí.⁸⁹

K právní existenci adresovaného právního úkonu je nutno, aby tento právní úkon došel do sféry jeho adresáta (konkrétní osoby). Soudní a správní rozhodnutí jsou doručována těm osobám, kterým z nich plynou právní

⁸⁸ Obdobná definice viz PROCHÁZKA, A. *Retroaktivita zákonů*. In *Slovník veřejného práva československého*. Sv. III. Brno: R. M. Rohrer, 1934, s. 799.)

⁸⁹ Viz § 65 a násl. soudního řádu správního, § 77 a násl. správního řádu a § 105 daňového řádu.

následky; některá soudní rozhodnutí jsou navíc před doručením veřejně vyhlášována. U soudních rozsudků počíná běžet lhůta pro podání řádného opravného prostředku (*iurisvakancii* lhůta) i lhůta pro podání mimořádného opravného prostředku nikoliv od vyhlášení rozsudku (od právní existence), ale až od doručení jeho písemného vyhotovení. Právní předpisy České republiky a Evropské unie nejsou doručovány konkrétním osobám, ale vyhlášována veřejnosti (publikována) ve veřejných sbírkách právních předpisů.

Změna pohledávky je v souladu s principem autonomie vůle možná dohodou věřitele a dlužníka; soud v občanském soudním řízení o určení nebo zaplacení pohledávky tuto pohledávku v zásadě nemůže měnit, ale pouze deklarovat; zákonodárná moc je v zásahu normativním právním aktem do pohledávky omezena ústavním principem nepřípustnosti pravé retroaktivity a ústavním principem ochrany nabytých práv.⁹⁰

Jedním ze dvou materiálních účinků právní moci rozhodnutí je jeho nezměnitelnost; tímto znakem se pravomocná rozhodnutí od ostatních platných právních aktů dosti liší. Nezměnitelnost není absolutní; změny pravomocného rozhodnutí je možno dosáhnout zejména úspěšným řízením o mimořádném opravném prostředku.

Podle zásady *lex posterior derogat legi priori* se připouští změny dřívějších právních předpisů právními předpisy novými; čl. 9 odst. 2 Ústavy však podstatně náležitosti demokratického právního státu (tzv. materiální jádro Ústavy) chrání i před jejich změnou provedenou ústavním zákonem.⁹¹

12. Závěr

Současná česká právní teorie si nedostatečně uvědomuje stejnost styku platnosti a skutečnosti při tvorbě a výkonu subjektivního práva na jedné straně a tvorby a výkonu práva objektivního na straně druhé; nedostatečně si rovněž uvědomuje rozdílnost mezi myšlením *de iure* a myšlením *de facto* a rozdílnost mezi názvoslovím

a pojmoslovím obsaženým v právních aktech a názvoslovím a pojmoslovím právní vědy.

Pojmový partikularismus práva subjektivního a objektivního je možno scelit a noetický monismus („všechno převoditelné na skutečnost a všechno odvoditelné z praxe“) je možno nahradit ve vztahu k popisu základních rysů vzniku subjektivního a objektivního práva těmito právněvědeckými pojmy: formálním pojmem platnosti právního aktu a právní normy a systematickými pojmy právní existence právního aktu a *iurisvakance*.

Platností rozumím právnost (souladnost s vyšší právní normou) a závaznost (zakládání právních následků); platnost je mimočasové a mimopříčinné spojení skutečností (toho, co je ovládáno kauzálním zákonem v čase). Právní existence značí právnost a nezávaznost (nezakládání právních následků); znakem právní existence je rovněž perfekce právního aktu a podmíněná změnitelnost právního aktu. *Iurisvakancii* rozumím lhůtu mezi právní existencí a platností právního aktu. Těmito obecným pojmům nejsou na překážku tyto rozdílnosti vyskytující se u různých druhů právních aktů v těchto bodech: důsledky vad při vzniku právních následků, vyhlášení či doručování právních aktů a změnitelnost právních aktů.

Summary

The recent Czech legal theory has not sufficiently recognized the identity of relation of validity and existence within creation and implementation of rights on one hand and creation and implementation of law on the other hand; it has not recognized the difference between thinking *de jure* and thinking *de facto* and between legal terms and concepts given in legal acts and legal terms and concepts given by legal science.

As regards the basic characteristic of the creation of law and right, the dualism of concepts describing law and a right can be unified and noetic monism of *Is* and *Ought* and theory and practice can be substituted by following legal theoretic concepts: the validity of a legal act and a legal norm, legal existence of a legal act and *vacantia iuris*. Validity is deemed by me as a legal conformity and bindingness. Legal existence is deemed by me as a legal conformity and non-bindingness of a legal act; legal existence also means that a legal act has been perfected and is conditionally changeable. *Vacantia iuris* is the period between legal existence and legal validity of a legal act. There are also differences in creation of law and right, especially in these fields: the consequences of erroneous legal acts, the publication or delivering of legal acts and a changeability of legal acts.

⁹⁰ K principu ochrany nabytých práv viz PROCHÁZKA, A. *Základy práva intertemporálního se zvláštním zřetelem k § 5 obč. zák. (studie.)*. Brno: Nakladatelství Barvič § Novotný, 1928, s. 83–108 a 154–165. Ze současné literatury především FIALA, J. *Iura quaesita a jejich uplatnění v judikatuře Ústavního soudu*. *Právník*. 1999, č. 3, s. 250–260 a HANUŠ, L. *Několik glos k ochraně nabytých práv (s přihlédnutím k judikatuře Ústavního soudu ČR)*. *Právník*. 2003, č. 6, s. 564–594.

⁹¹ Toto shledal Ústavní soud v nálezu ze dne 10. 9. 2009, sp. zn. Pl. ÚS 27/09, č. 318/2009 Sb., kterým zrušil ústavní zákon č. 195/2009 Sb., o zkrácení pátého volebního období Poslanecké sněmovny.